

CO PÍŠÍ JINDE

Češi mezi nejistotou a ambicí je název rozhovoru **Ondřeje Nezbedy** s historikem **Miroslavem Hrochem** na téma evropské identity a českého plebejství.

„Češi patří do Guinessovy knihy rekordů už proto, že není na světě národ, který by tak diskutoval o smyslu vlastních dějin a existence“, říká historik Miroslav Hroch. Je to zvláštní právě v době, kdy se na jedné straně mluví o hrozbě rozpuštění národní identity v moři Evropské unie a na druhé straně prožívá renesanci národovectví, což se projevuje i v silicím vypjatém nacionalismu v Maďarsku, na Slovensku, ale i v Česku. Z čeho tedy vyrůstá mentalita evropských společenství? Proč se mezi Poláky projevuje více fanfarónství, ale i odvahy a starosti o jazyk a proč Maďaři rozhazují víc než Češi? O tom všem hovoří Miroslav Hroch, jeden z nejvýznamnějších českých odborníků na problematiku evropských národních hnutí a nacionalismu 18. a 19. století.

Prezident Klaus mluví o tom, že se český národ v Evropské unii rozpustí jako kostka cukru v kávě. Cítíte stejné obavy?

Rozpustit se v tomto smyslu znamená rozplynout se v jiném národě. A evropské společenství není národ, tak silnou identitu nemá a dlouho nebude mít. Navíc se můžeme ptát: Co je to vlastně česká identita? A co si asi o české identitě myslí třeba Moravané? Myslím, že v pozadí podobných obav a protievropských nálad je často skryta obava o vlastní moc. Obyčejní Češi integraci do Evropy o nic podstatného nepřijdou, ale z hlediska prestižního a mocenského se politické elity mohou obávat – právem –, že v evropské pospolitosti jejich význam bude menší než doma.

Co z národní myšlenky v globálních časech přežívá?

Jsmo svědky toho, že národní identita naopak v tomto období prožívá renesanci, protože je nasnadě představá, ať už mylná či nikoli, že národ se

může proti globalizaci bránit lépe než jedinec. Proti tomu můžeme argumentovat tím, že národ se už v 19. století definoval vůči jistému vyššímu celku jménem Evropa a že se to dnes jen posunuje o jednu abstraktní jednotku výš: Evropa se vymezuje vůči světu. Ale to jsou diskuse, ze kterých nic nepojde, protože budoucnost nelze předvídat. V přítomnosti zkrátka můžeme pozorovat posílení národního vědomí. Příznačně to vidíte i v reakcích na hrozbu hospodářské krize. Evropská identita je vítána za dobré pohody, a dokud je blahobyt, všichni deklarují ochotu držet pospolu. Jakmile se ale objeví potíže, každý se začne nenápadně poohlížet, zda by nebylo lepší sledovat jen vlastní „zájem“.

Není tedy možné, aby se jednou zrodilo evropské národní vědomí?

Já bych raději než o národním vědomí mluvil o identitě, lépe řečeno o pluralitě identit. Téměř každý Čech přece cítí evropskou identitu jako vlastní, ale otázka je, kde na pomyslném žebříčku jeho ostatních identit stojí. Národní stojí většinou nejvyš, regionální bude také dost vysoko, a ta evropská identita bude někde pod nimi. Znáám několik lidí v zahraničí, třeba z Evropského univerzitního institutu ve Florencii, kteří programově deklarují, že jejich první identitou je evropanství. Jenže kolik promile lidí tohle mínění v Evropě zastává? Ale aby mi bylo rozuměno: nejsem proti posilování evropské identity, myslím, že je to velmi pozitivní perspektiva a má svoje opodstatnění.

Souvisí s oživením národního vědomí silicí nacionální populismus, jaký sledujeme v Maďarsku, Polsku nebo na Slovensku? Proč tam tak zabírá?

Na to se mi moc nechce odpovídat, protože v podtextu vaší otázky se schovává, že v České republice je to pěkné a pravé a oni jsou ve srovnání s námi podivní národovci. Řeknu jen, že v Maďarsku a na Slovensku se nacionalisticky radikalizuje jen malá část společnosti.

Myslel jsem to jinak – za tou otázkou se naopak skrývá obava, že podobný populistický nacionalismus může propuknout i u nás.

Od jisté vývojové fáze národa se vytvářely podmínky pro mocenské struktury spolu s politickým programem. A s tím propukal i boj o pozice, o radnice, o místo purkmistra. V této situaci pak bylo daleko snazší využít národní myšlenky či jakékoli jiné ideje k osobním mocenským záměrům. To je jaksi vtěleno v lidské podstatě. V každé národní identitě je latentně obsažen i národní egoismus a nacionalismus, který za jistých vypjatých společenských či politických okolností může vyplout na povrch. U nás takovou vypjatou situaci nemáme. Na Slovensku je ale tendence k nacionalismu jednoznačně spojena se strachem z kdysi vládnoucího maďarského národa a z nesa-mozřejmosti národní existence, což má historické kořeny u všech malých národů, jako je i ten náš: kdybychom tady měli třímilionovou německou menšinu, určitě by se objevil i nějaký Slota. U Maďarů hrají významnou roli relikty tradičního revizionismu vůči všem sousedům, kteří je připravili o území – snad kromě Rakušanů.

Čemu však nerozumím, to je případ Polska. Mě v 90. letech překvapilo, jak se Poláci chovají nenacionálně. Vždyť mohli, podobně jako Maďaři, říkat: Ukrajinci nám vzali kus Haliče, Litevci nám sebrali Vilno, Bělorusové kus území a to všechno teď chceme zpátky. Nic takového ale nepadlo. První vlády, socialistické i liberální, v tom byly velice zdrženlivé. Je možná důležité, že bratři Kaczyňští šli do voleb s konzervativními a náboženskými hesly a ta Poláci chápou v nacionálním kontextu.

Česko sice už nemá sudetské Němce, ale s globalismem se pojí migrace, objevují se nové národnostní menšiny. Budou se národnostní střety a třenice vyostřovat?

Jsem historik, ne futurolog, ale v tomhle by mohla Evropa pomoci jako model. I Německo nebo Francie s tím mají problém, ale umíte si před-

stavit, že by v Čechách byli jako plnohodnotní spoluobčané vítáni černí Afričané? A tam je přijímají – s výjimkou Le Penovy menšiny – jako Francouze, protože se narodili ve Francii. Zrod nacionálního hnutí nebo národa se odráží i v představě, jak si definujete národní příslušnost: kdo je Francouz, kdo Němec a kdo je Čech?

Ve francouzské koncepci je Francouz ten, kdo se narodil ve Francii a prošel francouzskou školní výchovou. Kdežto Němec je ten, kdo se narodil německým rodičům. To je diametrálně odlišné. V Německu tak máte Turky, kteří se narodili v Německu, ale pořád jsou Turci a musejí velmi usilovat o německé občanství. A naopak Kazachy, jejichž pradědeček a prababička byli Němci, a oni se tak mohou deklarovat jako Němci.

Co z těch odlišných přístupů vyplývá? Jak to, že Francouzi jsou svou politickou vstřícnější než Němci, ale problémy zažívají spíše v Paříži? Má to nějakou historickou souvislost?

Budme spravedliví: V Německu se vláda i řada občanských iniciativ snaží podporovat integraci přistěhovalců, ale ten rozdíl má hlubší kořeny a je ovlivněn zejména revoluční občanskou koncepcí francouzského národa a tím, že Francouzi mají ještě z koloniálního období představu, že jejich posláním je poskytnout vzdělání elitám těch koloniálních společností. Ostatně, obyvatelé těch několika zbývajících francouzských kolonií mají stejná práva jako Francouzi, včetně podílu ve volbách.

A čím se určuje příslušnost k české národnosti? Ve sporu o smysl českých dějin, který začal T. G. Masaryk s Josefem Pekařem na konci 19. století, je zvláštní, že se tolik nesoustředil na česká území a na vlast, ale především na jazyk a kulturu.

Jak mohli definovat češství jinak než kulturou a jazykem, když v Čechách žila třetina Němců, kteří se rovněž definovali jazykem? Mějte na paměti, že němečtí liberálové si mysleli, že Češi jsou pouze relikty minulosti a že by udělali nejlépe, kdyby se poněmčili. Ale to je jedna strana věci. I české národní hnutí postupně dospělo k představě státního národa Čechů

v Čechách, kde ostatní jsou pouze hosty. Za první republiky byl problém právě v tom, že se Češi chovali, jako by to byl jen jejich stát, přitom ale neměli tradici státního národa jako třeba Dánové, Švédové nebo Francouzi.

K čemu se tedy odkazovat, jakou národní tradici se v 21. století inspirovat?

V první řadě bychom se neměli omezovat na českou minulost. Inspirace z minulosti – myslíme-li tím pozitivní vzorce jednání – by měla čerpat také, a možná především, z evropských dějin. Můžeme začít třeba humanistickým akcentem na vzdělanost jako hodnotu, pokračovat tolerancí, ideálem rovnosti... Pokud ale přece jenom hledáme něco z české paměti, pak je velmi obtížné stavět českou identitu a sebevědomí na politických dějinách. Ale když tím budeme mít na mysli sociální a kulturní rozměr minulosti, pak toho Češi udělali hodně.

A možná, že ani Evropa by se neměla při definování své identity inspirovat heroickými okamžiky válek, hrdinů a králů. Co je pro Evropu významnější a co jí udělalo Evropou, je něco zcela jiného: namátkou smysl pro inovaci, úsilí o pokrok, představa o tom, že člověk může měnit své poměry, samozřejmě sem patří kapitalismus, lidská práva, občanská rovnost, étos práce, ale také solidarita se slabšími... To jsou specificky evropské hodnoty, které, ať už jsou spojené s křesťanstvím nebo ne, určitě tvoří základ oněch evropských dějin, z nichž můžeme těžit dál.

Proč jste se začal vůbec zajímat o historické období, kdy se počalo probouzet národní vědomí evropských společností?

To přišlo se studiem historie na filozofické fakultě v podmínkách 50. let, kdy se řešilo, zda bylo národní obrození reakční, nebo pokrokové. Bylo to dílo buržoazie, tedy s negativními konotacemi jako „reakční“ či „protiletadlový“? O tom se velice vážně diskutovalo a mělo to samozřejmě politický podtext, poněvadž to zahrnovalo i otázku, zda Češi v rámci obecně evropského pokroku, ale zejména v kontextu sovětského tábora, mají oprávnění existence. První, čemu jsem se v souvislosti s národním obrozením věnoval, bylo, zda vzešli z buržoazie.

To byl první impulz, kdy jsem se začal zajímat o sociální skladbu českých vlastenců národního obrození a hledal paralely k tomu v Evropě.

Co jste zjistil?

Rozhodně jsem tam nenašel buržoazii. Neplatí ale ani selský mýtus, spíš by se dalo mluvit o drobnoměstanském prostředí, které bylo nejdůležitější, teprve na druhém místě by stál – a to spíš časově později – selský element. V komparativní analýze jsem později dospěl k závažnějšímu zobecnění. Když jsem porovnával národní hnutí v Norsku, Finsku, Estonku, Litvě, Slovensku, Polsku, jeden obecný poznatek z toho byl zřetelný: nejsilnější podíl mezi vlastenci měly vždycky profese, respektive sociální skupiny, mezi něž se ještě mohli dostat na žebříčku společenského vzestupu příslušníci nevládnoucího etnika, aniž by se trvale asimilovali. U nás to byli drobní úředníci, duchovní, řemeslníci, zatímco u Estonců jen učitelé, kdežto u Norů rejdaři, vysocí úředníci, obchodníci. Dost podobné sociální kořeny měli vlastenci finští nebo slovenští. V českém případě nutno vzít navíc pozitivní roli jisté demokratizace školního vzdělání od dob Marie Terezie. Pokud si na to někdo mohl vydělat, mohl studovat i univerzitu.

To v jiných evropských zemích možné nebylo?

Ne, ani v Rusku, ani v Anglii – pochopitelně z rozdílných důvodů. Takže u nás stáli v popředí chudí vzdělanci s vysokoškolským vzděláním, přinejmenším s filozofickou fakultou, a v tomhle se české hnutí lišilo jak od litevského nebo estonského, která byla vyloženě selská, ale třeba i od norského, kde to byla skutečně střední třída.

A Maďarsko a Polsko?

To je odlišný typ národního hnutí, protože Polsko i Maďarsko mají svoji šlechtu, která dominovala. Proto je maďarské nebo polské sebevědomí tak jiné. To jsou dva případy, které se nehodí ani do kategorie národů s kontinuitou státnosti, jako byli Francouzi nebo Švédové, ani do kategorie hnutí malých národů, k nimž patří také naše národní hnutí.

Česká šlechta mluvila většinou německy a jen nepatrný zlomek se chtěl učit česky. Kromě toho šlo o poměrně malou skupinu velmi bohatých aristokratů, kteří z velké části v Čechách ani nastálo nebydli. A nižší šlechta u nás téměř zanikla v době pobělohorské.

Co bylo v českém prostoru nejdůležitějším impulzem rozšíření moderní národní myšlenky?

Obecným předpokladem byla krize identit, kterou pociťovali vzdělání jedinci od doby nástupu velkých proměn v období josefinismu a Velké francouzské revoluce. Z konkrétních impulzů jsem pak už zmiňoval mladou inteligenci, která měla možnost získat vysokoškolské vzdělání, přitom pro ni ale bylo velice těžké se profesně prosadit, najít si dobré místo. A tenhle rozpor mezi kvalifikací a možností uplatnění budí větší citlivost vůči národní myšlence. Platí také, že lidé odchovaní josefinismem už mysleli v kategoriích rovnosti a nerovnosti daná jazykovou příslušností je dráždila. Navíc pojem národa či vlasti je abstraktum, k jehož pochopení musejí lidé dospět, stejně jako se abstraktům učí od pokročilejšího stupně věku dítě, a k tomu je důležitá právě školní výchova.

Na co ale české národní hnutí navazovalo, když byla kontinuita českých dějin přerвана? O to ostatně ve sporu o smysl českých dějin také šlo.

Tu přerovu vnímáme dnes jinak než v 19. století, kdy převládala v celé Evropě představa, že národ existoval odjakživa. A právě když národ mohl vykázat své kontinuitní staré kořeny, měl právo na existenci. To odpovídalo dominujícímu historismu 19. století. Politická kontinuita českých dějin byla Bílou horou přerušena, ale zachovala se kontinuita jazyka a kultury, a proto se vlastenci vraceli k 16. století. V tomto ohledu můžeme přijmout metaforu národního „obrození“.

K české diskusi o smyslu národních dějin by se mohlo s nadsázkou říct, že patří do Guinnessovy knihy rekordů. Není na světě národ, který by tak diskutoval o smyslu vlastních dějin a vlastní existence. A už v tom se skrývá vysvětlení: v pnutí mezi tím, co bychom rádi byli a myslíme si, že bychom mohli být, a tím, co jsme.

Proč se ten spor objevil zrovna u nás?

Signalizovalo to jistou nejistotu, ale tu najdeme i v ostatních národních hnutích. V českém případě zde asi navíc působily ambice být něčím víc, než na co máme. To pnutí je tu pořád: Husité, kteří si mysleli, že jsou jediní, kteří vědí, jak má správně vypadat církev a jak ji správně obrodit, a bojují za to s velkým nasazením. Je to samozřejmě hodno respektu, ale oni na to zároveň nemají, jdou hlavou proti zdi. I české stavovské povstání proti Habsburkům v roce 1618 tím bylo poznamenáno. Znovu se to objeví v 19. století: na jedné straně je tu představa o právu na obnovu státního národa a na druhé realita přervaných dějin a neúplné sociální skladby a tomu odpovídající mentalita spíš etnické skupiny, národa, který se formuje bez vládnoucích tříd, zdola, bez státu. Z tohoto pnutí se rodí ambice stát se důležitým, přinášet něco Evropě.

V čem vidíte, že to přežívá dnes?

Řeknu příklad z blízké minulosti. Jedním z důvodů, proč jsem byl k událostem roku 1968 skeptický, byl můj dojem, že opět ožívá představa, že my Češi změníme svět a vymyslíme nový politický systém socialismu s lidskou tváří, že jako husité tenkrát, i my dnes bojujeme za pravdu boží. Těžko si umím představit, že by třeba Finové nebo Irové bojovali za pravdu boží a chtěli dát nové pravdy světu. To se dá najít u Poláků, například v polském mesianismu, ale to je velký národ, který byl shodou okolností a nepřízní osudu sražen na kolena. Tam se to dá pochopit. Ale u Čechů?

Nehraje tu roli religiozita?

Česká pospolitost byla ve své většině velmi nevyhraněně utrakvistická, potom byla, ne vždy zcela úspěšně, rekatolizována, ale národní hnutí v 19. století, pokud chtělo překonat onu přerovu politické kontinuity a vracet se ke kořenům, muselo se vracet k 16. století, a tedy do utrakvistického období. Jenže česká společnost už byla nadále katolická. Já tomu říkám česká náboženská schizofrenie: český drobný člověk 19. století šel v neděli dopoledne do katolického kostela a odpoledne seděl doma a četl si v Jiráskovi o tom, jak katolická církev zničila čes-

ký národ. A šlo mu to dohromady, nějak se s tím vypořádal.

Má tedy cenu mluvit o nějaké národní charakterologii, jak to dělal třeba Palacký? Ten naši povahu členil na element germánský, podnikavý, energický, nesený tím, co bychom mohli nazvat vůlí k moci. A naproti tomu element slovanský, pokojný, vnitřně duchovní a v zásadě demokratický.

Takový přístup byl v Palackého době běžnou záležitostí. Snahu najít charakteristiky jednotlivých národů najdete už u Herdera. Palacký argumentoval tím, že Slované byli převážně zemědělci, a tudíž mírnější, demokratičtější. Dneska už to tak nikdo nevidí. Ale na druhé straně tu určité rozdíly v dobově podmíněné národní mentalitě jsou. Mnohé působí nesarozumřejmost národní existence, která je do jisté doby pořád velmi výrazná. Představa, že pořád musíme bojovat, abychom si udrželi národní existenci, abychom Evropě demonstrovali, že naše národní existence má opodstatnění. To třeba Švédové nebo Dánové – a nejsou početnější než Češi – nepotřebují. A druhý moment je syndrom ohrožení, představa, že stále někdo usiluje o to, abychom nebyli.

Další věc, která tady hraje roli, je, že každé hnutí i v době míru spontánně vyvíjí bojovou mentalitu v tom, že potřebuje mít jednotu. Když o něco usilujete, musíte usilovat jednotně. Čili představa, že národ – chce-li uspět ve svém boji – musí být jednotný, je u malých národů silnější než u národů s kontinuitní státní tradicí.

Dá se to ukázat například na snaze udržet jednotný obraz národních dějin. Teprve na jistém stupni zralosti národa se začne tvořit dichotomie: Angličané mají kupříkladu whigovské a toryovské vidění své historie běžně už od 19. století.

A Češi?

U nás se objevuje od 20. století ve zmíněném sporu o smysl českých dějin. To byla masarykovsko-kroftovská a proti ní pekařovská koncepce. Jsou tu ale i jiné dílčí, historicky a sociálně podmíněné rozdíly v mentalitě – zmiňoval jsem Poláky a Maďary, v čele jejich národního hnutí stála šlechta. A co tvoří její mentalitu?

Na jedné straně představa o hrdinství, statečnosti, závazku vůči zemi, národu, vlasti, na straně druhé nezodpovědnost, fanfarónství, pohrdání materiálními statky.

A výsledek můžete vidět v tom, že za druhé světové války Poláci jedou na koních proti tankům. Nebo jiný příklad, který by se možná ekonomům příliš nelíbil: srovnajte ekonomickou politiku Polska, Maďarska a Československa za komunismu, kdy jedním ze zdrojů české hrdosti bylo, že nejsme zadlužení. Kdežto Maďaři měli dluhů nad hlavu a Poláci ještě víc. Zrovna tak teď žádá Maďarsko o finanční půjčky a státní rozpočet se zrovna topí v dluzích. Žít na dluh byl běžný způsob života šlechtice, jemu nevadilo, že se zadlužil. Kdežto řemeslníci, drobnému měšťanovi ano. Šlechtic chce prezentovat sebe i svůj národ navenek, v zahraničí, plebejci je to lhostejné, hlavně že má svoje jistě: srovnajte, jak (ne)pečuje český stát o propagaci českého jazyka a kultury ve světě.

Jiný rozdíl souvisí s tím, že šlechta víc cestuje. Nejen polská, která prchala a emigrovala během několika povstání, ale i maďarská. A dodnes máte po světě Poláky a Maďary z různých rovin emigrace. Víte o nich všude. O českých emigrantech se tam nedozvíte skoro nic. Jediný český významný politický emigrant 19. století byl J. V. Frič, který se uchytil jen díky tomu, že se napojil na Poláky. Proto byl T. G. Masaryk za první války takovou výjimkou. Ani po roce 1948 se netvořila jednotná emigrační politika Čechů, ti byli roztrženi. Kdežto Poláci měli emigrační vládu velmi dlouho.

Kdo výrazněji ovlivňuje běh dějin? Jedinec, nebo společnost? Ptám se proto, že prezident Klaus tvrdí, že k pádu komunistického režimu u nás nepřišli tolik disidenti jako spíš šedá většina české společnosti svojí pasivní rezistencí.

Nejsem žádný klausovec, ale s prvou polovinou jeho teze souhlasím. Neznáme v dějinách situaci, že by dva nebo tři tisíce opozičníků zvrátily policejní režim. Ale na druhé straně si nemyslím, že to byla otázka pasivní rezistence. Spíš za tím pádem bylo neudržitelné prohloubení vnitřních rozporů systému samotného.

Nakolik vy sám jste vlastenec a patriot?

Dříve mi spíše vytýkali nedostatek vlastenectví, poněvadž jsem preferoval evropské dějiny. V kontextu dnešní situace u nás se však mohu jevit až jako velký vlastenec, někdy si mezi mladými okázale zdůrazňujícími svůj odstup od vlastního národa připadám, jako kdybych pocházel z nějakého vlasteneckého jurského parku.

Když má totiž člověk pocit, že má něco udělat pro národní kulturu, národní vzdělanost, zní to dneska skoro nepochopitelně. Jestliže jsem zůstal v této republice, pak kvůli názoru, že jsem odpovědný za udržení kontinuity kultury či spíše vědy tohoto národa. Za to by se mi dneska každý vysmál. Všecko možná velká slova... Ten postoj se ale vůbec nevylučuje s evropskou identitou. Jen prostě člověka zavazuje k tomu, aby pro společnost něco dělal, pro tu národní i evropskou.

[RESPEKT 47; 18. – 23. 11. 2008]

Život jako román je název dalšího zajímavého rozhovoru, který uveřejnil Týdeník Ekonom. Redaktor **Ota Řeboun** zpovídá významného anglického stavitele českého původu sira **Franka Lampla**.

Titul ani jméno sira Franka Lampla nenapovídají, že se jedná o rodáka z Brna. Však také žije už několik desítek let střídavě v Anglii a USA. Není divu. Ve své domovině zažil v mládí jen to nejhorší. Nejprve na něj čekal Terezín (a pak nacistické koncentráky, kde přišel o celou rodinu), po válce zase uranové doly v Jáchymově, když ho komunisté připravili o veškerý majetek.

Přesto se dvaosmdesátiletý doživotní prezident britské společnosti Bovis do Česka stále vrací. A rád. Přednáší vysokoškolákům, minulý týden byl pro změnu hostem mezinárodní konference Forum 2000.

Vaše životní peripetie připomínají velké romány 19. století. Jen pomsta, která spalovala hraběte Monte Christo, ve vašem příběhu chybí. Napadla vás někdy myšlenka na odplatu?

Samozřejmě mi to přišlo na mysl, ale nežijeme v románech. Miliardář

Donald Trump, pro kterého jsme postavili stopatrový činžák v New Yorku, před časem skoro zbankrotoval. Znovu se ale vypracoval a napsal knížku, v níž mimo jiné píše: „Teprve když jsem byl dole, se ukázali praví přátelé. A všechny ty, kteří po mě plivali a šlapali, teď zničí!“

Musel jsem se nad tou představou posmát. Kdo se upne k pomstě, žije dál v minulosti. Mně stačilo, že mi nacisté vyvraždili rodinu a komunisté pak znovu sebrali majetek a poslali na pět let do Jáchymova. Vlastně mi zničili celé mládí. Milovat ty lidi nemůžu. Nechtěl jsem si ale zničit zbytek života tím, že budu chodit po světě plný nenávisti.

Přes pronásledování v 50. letech jste dálkově vystudoval stavební fakultu a stal se ředitelem závodu Pozemních staveb Opava. Přesto jste v roce 1968 emigroval do Velké Británie. Proč?

Hlavním důvodem byl strach. Bylo mi jasné, že budou zase čistky a prověrky. Jedna věc je, když vás vyhodí a dostanete jinou práci. Druhá, když vás zavřou. Toho jsem se po zkušenostech z 50. let bál. Navíc jsem věděl, že tady to už stejně nikam nedotáhnu. A pak tu byl náš jediný syn. Zrovna o prázdninách 1968 byl v Anglii. Dostal tam i stipendium v Oxfordu. Zavolali jsme mu s manželkou, že jedeme za ním.

Z emigranta bez práce a s chabou angličtinou jste se stal šéfem jedné z největších britských stavebních firem. Máte nějaký svůj vlastní recept na vzestup?

Ze začátku jsem měl trochu štěstí. Pracovní povolení se Čechům tenkrát po okupaci v Anglii dávala na počkání. Sehnat práci už bylo horší. Podporu v nezaměstnanosti jsem vzít nechtěl, a tak jsem odepsal na padesát inzerátů, než se mi podařilo sehnat místo políra v malé stavební firmě. Asi po dvou letech jsem zakotvil u firmy Bovis jako vedoucí realizace projektů. Až tady jsem začal cítit, že jsem našel to správné místo.

Co vás na této firmě tak přitahovalo?

Vždycky jsem chtěl pracovat ve velké společnosti. V téhle měl člověk pocit, že s ním poctivě zacházejí a že má

otevřené dveře. Také se mi líbilo, že Bovis nebyl rodinný podnik, ale akciová společnost.

V čem je rodinný podnik horší než akciovka?

Není, ale já jsem měl vysoké ambice. A s tím u rodinné firmy vzděky na nějaké úrovni narazíte, protože ke skutečně strategickým rozhodnutím vás tam nepustí. To si členové rodiny udělají většinou sami.

Nikdy jste neměl chuť založit si vlastní firmu?

Měl, ale moje první manželka, která zemřela na rakovinu, z toho měla strach. Ještě než jsme emigrovali, se u ní začala projevovat agorafobie, to je strach z většího počtu lidí. Naučila se přesto dobře anglicky, ale jenom z televize.

Kvůli její chorobě jsme totiž nemohli zvát domů přátele a spolupracovníky. Když jsem před ní nadhodil, že bych se mohl udělat sám pro sebe, viděl jsem, že by jí nejistota, že nemám stálý plat, dělala psychické problémy. Tak jsem o tom přestal uvažovat.

S převzetím několika amerických firem jste prý měl jako šéf Bovisu šťastnou ruku. Proč jste se při rozšiřování podniku obrátil právě do USA?

Tamní stavbaři měli jiné metody a hlavně jiné postoje než tady v Evropě. I v naší firmě jsme organizovali takzvané zdůvodňovací porady, na kterých manažeři objasňovali a dokládali, proč určitá věc nejde udělat. Američané nic takového neměli. Říkali: Proč by to nemělo jít? Ten postoj se mi líbil, tak jsme ho převedli do Bovisu.

A při expanzi do světa jsme se o něj opřeli stejně jako o naši vlastní přednost, kterou bylo pracovat na bázi důvěry. Budovali jsme vztahy se zákazníky na tom, že neokrádáme, nepodplácíme a nešídíme. Stále si myslím, že dobré jméno je největším kapitálem stavebního podniku.

Postavili jste v Londýně Canary Wharf, tehdy nejvyšší evropskou budovu. V roce 1998 jste dokončili malajská dvojčata, Petronas Towers v Kuala Lumpur, vysoká 452 metrů. Jak se po 11. září 2001 díváte na pokračující závod o nejvyšší stavbu?

Strach veřejnosti z mrakodrapů s odstupem času pominul a závody běží s novou intenzitou. Zda to má smysl vám neřeknu, opravdu nevím. Stavba Canary Wharf určitý smysl měla. Londýn potřeboval nové finanční centrum, protože to stávající se nemělo kam rozrůst. Investoři, kterými byli tenkrát Kanadáné, šli do části města, kde předtím nebyly žádné kanceláře. Nové centrum potřebovalo nějaký symbol, a tím se stala tato budova.

Nejvyšší mrakodrapy se teď staví a plánují na Středním východě a v Číně. Moderní výpočetní technika a nové stavební postupy do takových výšek jít dovolí. Zda je to nutné, je jiná věc. Ale v těchto případech jde o prestiž a ego autorů.

Za poslední rok byl celosvětový příjem z ropy tři biliony dolarů a podělilo se o něj zhruba 500 rodin. Co mají s takovými balíky peněz dělat? Dát je do mrakodrapů není zase tak špatné, dokážu si představit horší investice.

A co říkáte výškovým stavbám v Praze? Měly by stát na Pankráci a v Holešovicích...

Nevím, co by v nich mělo být, jaká by měla být funkce a ekonomická výhoda těchto staveb. Je tu takový nedostatek půdy a je tak drahá? To si nemyslím.

Před deseti patnácti lety byla doba, kdy se Praha mohla stát finančním centrem střední Evropy. Ten okamžik se bohudík propásl a předběhla ji Varšava. S postupem času potřeba středoevropské komerčně-finanční varianty ustoupila, protože je vše globální. Nebudete se obracet ani do Varšavy, ani do Vídně nebo do Prahy, když se můžete vydat přímo do Londýna nebo do New Yorku.

Praha je krásná a moderní budovy do ní zatím krásně architektonicky zapadají. Je také známá tím, že dokázala kombinovat slohy a udržela si památky. Kvůli tomu do ní turisté jezdí. Mám strach, aby mrakodrapy tuhle po staletí vytvářenou harmonii neurážely.

Českou veřejnost názorově rozděluje kandidatura Prahy na pořádání olympijských her. Vaše firma Bovis vyhrála soutěž na sportoviště pro olympiádu v Atlantě. Co si myslíte o Praze olympijské?

Vím, že je to živě diskutované téma. Všude, kde se olympiáda konala, ohromně vyrostly ceny stavebních prací. Odhaduji, že tady by se ceny všech stavebních prací zvýšily velmi podstatně. To by se projevilo v cenách bytů. Olympiády jsou čím dál tím větší, dopravní a ubytovací nároky se stupňují.

Když princ Charles a exprezident Václav Havel přišli s nápadem na založení organizace, která by pomohla se zachránou pražských památek, stal jste se předsedou Prague Heritage Fund, jemuž se podařilo vybrat přes milion liber. Jste spokojen s využitím těchto peněz?

Myslím, že peníze z fondu byly smysluplně použity, stačí se podívat na palácové zahrady pod Pražským hradem. Na kláštere svaté Anny se za ty peníze také podařilo vyměnit střechu a okna, a jak si vzpomínám, byla za ně pořízena i kopie jedné ze soch na Karlově mostě, která přišla asi na 32 tisíc liber.

Škoda že fond nemá na pokračování. Domlouvali jsme se tenkrát s různými představiteli a ti slíbili ještě deset tisíc liber. Měli také založit kancelář a rozjet sbírku přímo tady. V tu dobu ale nebyl mezi místními podnikateli o sponzorování památek ještě zájem. Nebyl ani zákon, který by tyto příspěvky daňově zohlednil. Pamatuji si, že na poslední poradě fondu byl princ Charles trošku zklamán, že Češi sami do toho nešli, ale chápal, že mají zatím jiné starosti.

Americký milionář Henry Ford prohlásil, že kdyby mu v kapse zbyl poslední dolar, dal by z něj 50 centů na reklamu. Jak se díváte na reklamu vy? Jak byste naložil s poslední librou v kapse?

Je to podařený bonmot a vy skrze něj po mně chcete vlastně dvě odpovědi. Jestli mohu, začnu tou druhou. K čemu by mi byla reklama, kdybych měl vítr v kapse? Je vidět, že Ford našťestí nikdy ten poslední dolar v kapse neměl. Já bych si za poslední libru asi koupil noviny a hledal v nich inzerát na nočního hlídače. Toho jsem pár dní po emigraci taky dělal. To teoreticky. Prakticky ale nevím, jak bych tu poslední libru poznal. Člověk používá

dneska tolik kreditních a debetních karet, z kterých čerpá a nakonec mu místo poslední libry v ruce zůstane na účtech jen hromada dluhů...

Díky vám byla pobočka firmy Bovis založena v České republice jako první ve střední Evropě už v roce 1991. Ke kterému projektu zde máte největší vztah?

Jako generální ředitel firmy jsem skončil v roce 2001 a všechny nové aktivity jako čestný doživotní prezident společnosti už nestačím sledovat. Víím, že tady má firma asi 120 úspěšně realizovaných staveb, na nichž se nej-různější formou podílela. Třeba na výstavbě obchodního centra Chodov v Praze, leteckého terminálu Sever v Ruzyni nebo na protipovodňových opatřeních v Praze.

Mně nejvíc k srdci ale přirostla stavba Technologického parku v Brně, protože nešlo jen o byznys. Byla to pro mě jako Brňáka a posluchače VUT i srdeční záležitost. Navíc jsem bytostně přesvědčen, že Česko si nezaslouží nové montovny, ale právě takovéto stavby, které přitahují firmy zabývající se vědou a výzkumem.

Byl jsem tenkrát ale napadán ze všech stran. Britské noviny psaly, že jsme utopili vlastní čtyři miliony liber a že u mě nezvítězil rozum, ale patriotismus. České a hlavně brněnské noviny zase strašily tím, že Bovis uzavřel dohodu s městem a univerzitou jen proto, aby se zmocnil půdy a pak ji prodal a zmizel. Nic z toho se nestalo. Technologický park funguje, dnes tam stojí asi deset nebo jedenáct budov a v nich sídlí Siemens, Philips, IBM, Honeywell a další přední technicky vyspělé firmy, které spolupracují s univerzitou. Myslím, že si Brno takovou výstavbu zasloužilo.

Vztah k Brnu jste projevil i tím, že jste si dal motiv z brněnského městského znaku do svého erbů, když vás královna Alžběta II. pasovala na rytíře.

Tenkrát za mnou přišla komise. Na tyhle záležitosti mají totiž v Británii zřízen speciální královský institut. A ptala se mě, zda mám erb. Řekl jsem, že ne. Tak se členové komise dali do práce a vyptávali se, kde jsem se narodil, v jakém jsem znamení, co jsem v životě dělal. Na základě toho

mi navrhli erb. Jsou na něm jako motiv skutečně brněnské pruhy, ale také cimbuří a žába.

Proč právě to?

Zuby na cimbuří naznačují léta věznění. Pokud jde o žabu, to je taková rodinná legenda, kterou mi jako klukovi vyprávěl táta a kterou slyšel zase od svého otce. Je to příběh o mlékaři, jenž za starých časů jezdil po statcích s koníkem a sléval mléko do konví. Než ho dovezl do města, zastavil jednou u tůně a přilil do toho mléka vodu. Když ve městě potom otevřel konev, plavala v ní mrtvá žába. Otevřel tedy druhou a v ní byla také žába, ale živá. Seděla na hruďce másla. Nechtěla se ale utopit, a tak šlapala a šlapala, až pod sebou utloukla smetanu na máslo. Královské komisi se to moc líbilo. Tak mi navrhla do erbu žabu.

[EKONOM; 23. – 29. 10. 2008]

Esej s názvem **7 smrtelných hříchů člověka** profesora **Josefa Šmajse** se snaží postihnout konflikt mezi kulturou a přírodou.

Lorenzovo osmero

Zdá se, že snaha hledat individuální provinění vůči zásadám lidského soužití nebo lidstvu nadřazeným principům tzv. Božích přikázání měla jeden zamlčený předpoklad. Lidská pospolitost (kultura) nebyla až do nedávné doby existenčně ohrožována ze strany přírody, nýbrž ze strany lidí porušujících její mravní a právní řád, její integritu. Z tohoto předpokladu vycházely na jedné straně například zásady křesťanského Desatera a na druhé straně občasná kritika příčin lidského selhávání, takzvaných hříchů člověka. Ale už kniha známého etologa Konrada Lorenze **8 smrtelných hříchů** (pozn. red.: česky vyšla roku 1990) si všímá také lidského kulturního provinění vůči lidskému biologickému dědictví. Podle Lorenzovy knihy jde o tyto hlavní hřichy: 1. přelidnění; 2. devastaci prostředí; 3. běh o závod se sebou samým; 4. vyhasnutí citů; 5. genetický úpadek; 6. rozchod s tradicí; 7. nekritickou poddajnost člověka; 8. jaderné zbraně.

Výčet Lorenzových hříchů však naznačuje, že tzv. lidská provinění nelze tradičním myšlením snadno uspořádat ani z hlediska závažnosti, ani z hlediska jejich vnitřní logické struktury. Vy-hrocování globální ekologické krize však paradoxně pomáhá najít přístup i k tomuto problému.

Evoluční ontologie, která konflikt mezi kulturou a přírodou tematizuje, přenáší původně antropologický, tudíž „čistě“ lidský problém, do roviny střetu lidské kultury se Zemí, s ostatními živými systémy, s biosférou. Člověk sice do přírody patří, je normálním biologickým druhem, ale vrozenou útočnou adaptivní strategií, kterou se mu podařilo rozvinout do podoby nynější spotřební technické civilizace, přírodu zbytečně pustoší. Přírodě se totiž přizpůsobuje nepřímo, umělým systémem kultury, která je jakoby jeho vnějším neorganickým tělem. Ale růst kultury bohužel komplikuje integritu a evoluci staršího, širšího a mocnějšího přírodního systému, k němuž náleží i člověk jako biologický druh.

Moje sedma

Pokud bych měl hlavní hřichy civilizovaného člověka uspořádat v souladu s filozofickým konceptem evoluční ontologie, volil bych následující formulace a pořadí: 1. příliš silný antropocentrismus (teoretický, etický, estetický), který se zpředměťuje v technice a v materiální kultuře a který dnes znemožňuje politice racionální korekci lidské protipřírodní aktivity; 2. narůstající odcizení mladých lidí přírodě, vedoucí k narušení procesu jejich normální ontogeneze, tedy psychického vývoje; 3. pojetí Země jako lidského vlastnictví, jako předmětů a místa pro stavbu kultury; 4. skrytá protipřírodní orientace vědy, výchovy a vzdělání, podporující technologické vykořisťování přírody; 5. jednostranná orientace na rozvoj dílčího vědění, které svými aplikacemi přináší zisk, majetek a moc a které pohrdá přirozenými strukturami a obecným kritickým myšlením; 6. záměrné snižování váhy a významu filozofie, která ukazuje nenahraditelnost přírody a podřízenost kultury přírodě; 7. orientace na soutěživost a ekonomický růst, na nesmyslně vysokou a neohraňovanou spotřebu.

Nevratné ztráty informací

Protože rozvedení výše uvedených hříchů by si vyžádalo menší knihu, připomenu pouze tři jejich společné jmenovatele.

Prvním společným jmenovatelem je skutečnost, že se člověk vůči přírodě, která ho zrodila a bez jejíž evolučně vytvořené struktury nemůže žít, prosadil jako biologický „vzbuřenec“, jako malý opoziční vůdce. Stal se totiž jediným tvůrcem umělého světa kultury. Umělé kulturní bytí, které lidstvo vytváří, však může vzniknout jen za cenu přestavby, zatlačování a ubývání bytí přirozeného, tj. neživé a živé uspořádanosti, kterou vytvořila evoluce. Protože v celém kosmu platí zákony zachování látky a energie, kulturní struktury včetně techniky, kupříkladu města a automobily, lze stavět jen z látky a energie, které již do svých struktur vestavěla přirozená evoluce. Ale krátkozrace předělávat přírodu pouze pro člověka, pro jeden biologický druh, který se na Zemi objevil relativně nedávno a který na ní nemůže žít věčně, je nejen projevem nevědomosti, nýbrž i arogance vůči přirozenému řádu vesmíru.

Stavba i fungování umělého světa kultury, jakkoli to nevíme či popíráme, jsou totiž spojeny s převzetím lidské kolektivní odpovědnosti a viny za ztrátu přirozeného domova a životních podmínek mnoha jiných forem života. Jsou spojeny s ničením jen jednou vzniklých biologických druhů a vzácných přirozených ekosystémů. Vedou k nevratné ztrátě informace zpředmětňené a zapsané v živých systémech. Znamenají snižování hladiny přirozené informace, která vůči biosféře funguje jako protientropická bariéra života, tj. analogicky jako duchovní kultura v kulturním systému. Způsobují nenahraditelnou ztrátu informace (uspořádanosti), která je ve své zpředmětňené podobě jediným předmětem studia všech nynějších přírodních věd a která by se při vhodnější teoretické interpretaci mohla stát poznatkovým základem kultury biofilní, dlouhodobě možné.

Co žáci nevědí

Druhým společným jmenovatelem je protipřírodní orientace vědy, výchovy a vzdělání. Nynější věda i vý-

chova jsou antropocentrické a nynější vzdělání je protipřírodní. Vzdělání žákům neukazuje, jak a z čeho přirozené struktury vznikaly. Žáci a studenti nevědí, co je evoluce a co evoluce produkuje. Nebyli poučeni, že evoluce produkuje pouze uspořádanost (informaci), a že proto existuje evoluce přirozená a evoluce kulturní. Nevědí, že mladá kulturní evoluce je vůči evoluci přirozené „opoziční“, že výsledky přirozené evoluce rozbíjí, protože je odlišně strukturuje. Evoluce nemůže totiž vytvářet ani látku, ani energii, ale jen struktury, tvary, uspořádanost, informaci. A protože žádný zákon zachování přirozené ani kulturní uspořádanosti objeven nebyl, kulturní evoluce sice vytváří kulturní uspořádanost, ale ničí uspořádanost přirozenou, poškozují živé i neživé struktury, rozvrací biosféru.

Školní vzdělání sděluje žákům mnoho užitečných věcí, ale nesděluje jim, co je příroda a co je kultura a proč člověk pouze v umělém prostředí žít nemůže. Toto vzdělání staví především na fyzice a matematice, učí žáky přírodu ovládat, nikoli chápat, respektovat a obdivovat. Ale paradigma vědy se už našťástí posouvá směrem k biologii a vědám o kultuře. Světoznámý fyzik F. Capra připomíná tento posun takto: „Vědci, stejně jako obec nevědecká, stále věří, že na skutečné vysvětlení reality je nutné se dotazovat fyzika, což je ryze karteziánský blud. Paradigma vědy se dnes posunulo... od fyziky k vědám o životě.“

Protože se zabývám evoluční ontologií, trůfám si být radikálnější. Paradigma vědy se dnes musí posouvat také od věd o přírodě k vědám o kultuře. Přírodní vědy po několik staletí poznávaly přírodu, napomohly vytvořit techniku a společenskou materiální kulturu, pomohly formovat systém nynější protipřírodní kultury. Ale globální kulturní systém jako svůj předmět žádná speciální věda v jeho celku nezkoumá. Existují sice tzv. společenské vědy, ale ty se zabývají dílčími sociálními problémy, ekonomikou, právem, morálkou a politikou. Všichni spoléháme na to, že když kultura vzniká aplikací pravdivých přírodovědeckých poznatků, že je v souladu s přírodou. Tuto iluzi systematicky rozbíjí právě filozofická evoluční ontologie.

Obrat ke zdi

Třetím společným jmenovatelem je pokračující odcizování člověka přírodě. Zejména mladí lidé ve městech ztrácejí dnes přímý kontakt s přírodou, nemají možnost vidět a zažít, jak příroda funguje, jak se z ní získávají léky a potraviny, jak roste obilí, jak se chovají zvířata, jak se hospodaří na půdě. Chybí jim obecné pojmy, hlediska a argumenty, jak a proč člověk do přírody patří, proč je bytostí původně zcela přírodní, dodnes determinovanou svou dávnou konzervativní genetickou pamětí. Jejich ontogeneze je narušena dlouhým pobytem v umělém prostředí bytů a škol přesycených elektronickou technikou. Nemohou zakoušet normální fyzickou námahu, pobyt a práci s rodiči ve volné přírodě, přírodní harmonii a krásu, nemohou se obdivovat tomu, co je nejsložitější a nejhodnotnější, protože to člověk nevytvořil a při poškození nedokáže obnovit.

Pro svoji normální ontogenezi člověk potřebuje nejen alespoň jednu milující dospělou osobu (matku), nýbrž také přírodu, krajinu, přehledné lidské společenství. Konrad Lorenz suggestivně ukazuje narušení citové vazby dítěte ke světu, které vzniká v dětském domově: „Dítě začíná vázat své city na určitou osobu. Všechny ostatní lidi odmítá. Když nyní k této kritické periodě dojde v dětském domově a dítě se začne upínat jako ke své matce k určité sestře, rutinní střídání osob tento klíčící vztah narušuje. Nešťastné dítě se teď pokouší přimknout podstatně již nesmělejší reakcí k další náhradní matce; když pak je připraveno i o tuto, obrací se s ještě slabší reakcí k další osobě; nakonec se však pokusů o vytvoření mateřské vazby vzdává. Od nynějška odmítá všechny podněty vycházející od jiných lidí, otáčí se tvář ke zdi.“

Neodvažují se sice přímé analogie s metaforou „matky přírody“ a „matky důvěrně známé sociální skupiny“, ale obrat ke zdi, dnes především k obrazovce počítače, u části dnešní dospívající generace bychom přehlížet neměli. Přitom je současně zřejmé, že tyto dvě poslední neosobní matky již dnešní městské dítě téměř ztratilo.

[MF DNES; 18. 10. 2008]

-tb-

Nový ministr pro místní rozvoj vyhlásil své priority

Ministr pro místní rozvoj Cyril Svoboda představil své priority, které chce prosazovat na MMR.

Ministr Cyril Svoboda se ve své práci na MMR zaměří:

- 1) Na efektivní získávání financí z evropských fondů a zajištění funkčnosti monitorovacího systému čerpání. „Mým cílem je dosáhnout toho, aby Česká republika efektivně vyčerpala veškeré prostředky z evropských fondů, které máme k dispozici,“ uvedl Cyril Svoboda.
- 2) Další důležitou prioritou je bytová problematika s důrazem na energetické úspory. V této oblasti se chceme zaměřit na zateplování panelových domů v rámci programu PANEL, ve kterém je letos k dispozici 3,5 miliardy korun.
- 3) Ministr Cyril Svoboda se rovněž bude soustřeďovat na podporu zaměstnanosti v chudších regionech České republiky. Za tímto účelem ministerstvo disponuje zvláště k tomu určenými programy rozvoje regionů.
- 4) Nový tým Ministerstva pro místní rozvoj ČR rovněž hodlá pokračovat

v přípravě zákona o veřejných zakázkách. „*Chceme, aby existovala černá listina těch, kteří nekale soutěží o veřejné zakázky,*“ dodal nový ministr Cyril Svoboda.

[Tisková zpráva MMR. Dostupné na: <http://www.mmr.cz/novy-ministr-pro-mistni-rozvoj-vyhlasil-sve-priority>]

Na územní plány je pro obce připraveno 223 milionů

Celkem 223 milionů korun z Evropského fondu pro regionální rozvoj a státního rozpočtu je určeno na tvorbu a aktualizaci územních plánů pro obce nad 500 obyvatel. Ministerstvo pro místní rozvoj vyhlásilo výzvu k podávání žádostí o poskytnutí podpory obcím z fondů EU.

Celkový finanční objem výzvy je 223 280 000 Kč. Podpora je poskytována formou dotace pro individuální projekty. Podíl spolufinancování z Evropského fondu pro regionální rozvoj bude pro všechny projekty ve výši 85 % celkových výdajů, zbylých 15 % tvoří národní spolufinancování hrazené ze státního rozpočtu. Maximální přípustná výše celkových způsobilých výdajů projektu činí **3 miliony korun.**

Tištěné žádosti budou od 30. ledna přijímat pobočky Centra pro regionální rozvoj ČR podle územní příslušnosti určené místem realizace

projektu. K tištěné žádosti musí být přiloženy všechny povinné přílohy.

Žadatel podává projektovou žádost prostřednictvím aplikace **Benefit7**. Formulář projektové žádosti včetně seznamu povinných příloh je k dispozici v elektronické formě na webové adrese <http://www.eu-zadost.cz/>. Seznam povinných příloh je uveden také v Příručce pro žadatele a příjemce.

O podporu mohou požádat obce s 500 a více obyvateli, které splní alespoň jednu z následujících podmínek:

- obec leží v rozvojových oblastech a osách nebo ve specifických oblastech vymezených v Politice územního rozvoje 2006, případně zpřesněných v zásadách územního rozvoje kraje;
- minimálně 10 staveb pro bydlení na území obce se nachází ve stanoveném záplavovém území nebo jejich obytné místnosti určené pro bydlení byly po 1. lednu 1997 zaplaveny a tyto stavby nemají dosud zajištěnou protipovodňovou ochranu;
- obec musí do nového územního plánu zapracovat rozvojový záměr nadmístního významu obsažený v Politice územního rozvoje 2006 nebo v územně plánovací dokumentaci kraje.

[Tisková zpráva MMR. Dostupné na: <http://www.mmr.cz/na-uzemni-plany-je-pro-obce-pripraveno-223-milionu>]